

THE PRACTICE OF "GREEN LOANS" IN UZBEKISTAN COMMERCIAL BANKS AND ITS ECONOMIC EFFICIENCY ON THE EXAMPLE OF FINANCING SOLAR PANELS

Tashkent University of Economics and Pedagogy
1st year student of Economics
Mansurova Sevinch Mirsaid qizi

Abstract: This article analyzes the formation and economic efficiency of a new financial instrument offered by commercial banks in Uzbekistan — the practice of "green loans." Within the framework of the research, the payback period and profitability of loans allocated to the population and business entities for the purchase of solar photovoltaic stations (SPVS) were calculated. The analysis results indicate that government-provided subsidies and the electricity sold to the grid through the "Sunny Home" system significantly reduce the interest burden of green loans, thereby increasing their economic attractiveness.

Keywords: Green finance, green loans, commercial banks, renewable energy, solar panels, return on investment (ROI), energy efficiency, economic efficiency.

Annotatsiya: Maqolada O‘zbekiston tijorat banklari tomonidan taklif etilayotgan yangi moliya vositasi — "yashil kreditlar" amaliyotining shakllanishi va uning iqtisodiy samaradorligi tahlil qilinadi. Tadqiqot doirasida aholi va tadbirkorlik subyektlari tomonidan quyosh fotoelektr stansiyalarini (QFES) xarid qilish uchun ajratilayotgan kreditlarning qoplash muddati (Payback period) va rentabelligi hisoblab chiqildi. Tahlil natijalari shuni ko‘rsatadiki, davlat tomonidan taqdim etilayotgan subsidiyalar va "Quyoshli xonadon" tizimi orqali tarmoqqa sotilgan elektr energiyasi yashil kreditlarning foiz yukini sezilarli darajada pasaytirib, ularning iqtisodiy jozibadorligini oshirmoqda.

Kalit soʻzlar: *Yashil moliya, yashil kreditlar, tijorat banklari, qayta tiklanuvchi energiya, quyosh panellari, investitsiya qoplamasi (ROI), energiya tejamkorligi, iqtisodiy samaradorlik.*

Zamonaviy iqtisodiyotda davlatlarning barqaror oʻsishini taʼminlash energiya xavfsizligi bilan bevosita bogʻliqdir. Oʻzbekistonda soʻnggi yillarda qish va yoz mavsumlarida kuzatilgan energiya taqchilligi hamda iqlim oʻzgarishi oqibatlari iqtisodiyotni zudlik bilan "yashil" relslarga oʻtkazishni taqozo etdi. Bunga javoban hukumat muqobil energiya manbalarini, xususan, quyosh panellarini ommalashtirish boʻyicha qator davlat dasturlarini ishga tushirdi. Biroq, muqobil energiya qurilmalarini joriy etishdagi eng asosiy toʻsiq — ularning boshlangʻich kapital xarajatlarining yuqoriligi hisoblanadi. Oddiy xonadon yoki kichik biznes subyekti uchun oʻrtacha 5-10 kVt quvvatli quyosh stansiyasini toʻgʻridan-toʻgʻri oʻz mablagʻlari hisobidan oʻrnatish moliyaviy jihatdan murakkab. Aynan shu nuqtada tijorat banklarining "Yashil kreditlar" amaliyoti yechim sifatida maydonga chiqadi. Oʻzbekiston tijorat banklarida joriy etilgan yashil kredit liniyalarining shartlarini tahlil qilish hamda ushbu kreditlar hisobiga moliyalashtirilgan quyosh panellarining iqtisodiy samaradorligini (oʻzini qoplash muddatini) hisob-kitoblar asosida baholashdan iborat.

Tadqiqot maqsadiga erishish uchun iqtisodiy tahlilning quyidagi usullaridan foydalanildi. Qiyosiy tahlil Oʻzbekistondagi yetakchi tijorat banklari (Xalq banki, Oʻzsanoatqurilishbank, Ipoteka-bank, SQB va boshqalar) tomonidan jismoniy shaxslar uchun taklif etilayotgan yashil isteʼmol kreditlari shartlari taqqoslandi. Moliyaviy modellash xonadon uchun olingan oʻrtacha 5 kVt quvvatga ega quyosh fotoelektr stansiyasining investitsion smetasi tuzildi. Bunda uskunaning narxi, bank kreditining foiz stavkasi va davlat subsidiyasi hisobga olinib, loyihaning oʻzini oqlash muddati hisoblab chiqildi. Hujjatli tahlil energiya bozoridagi soʻnggi

o'zgarishlarni o'rganish uchun Energetika vazirligi ma'lumotlari va "Quyoshli xonadon" platformasi statistikasi o'rganildi.

Natijalar

Tahlillar shuni ko'rsatadiki, bugungi kunda O'zbekistondagi deyarli barcha yirik tijorat banklari yashil kreditlarni o'z portfeliga kiritgan. Banklar bu kreditlarni asosan hamkor yetkazib beruvchi korxonalar orqali naqdsiz shaklda ajratadi. Tadqiqot davomida bir nechta banklarning takliflari umumlashtirildi. Shartlar bankdan bankka o'zgarib tursa-da, o'rtacha bozor ko'rsatkichlari quyidagicha shakllangan:

Ko'rsatkich	O'rtacha shartlar (2025-2026-yy)
Kredit summasi	100 mln so'mgacha (quvvatga qarab)
Kredit muddati	3 yildan 5 yilgacha
Yillik foiz stavkasi	16% – 22% oralig'ida
Boshlang'ich badal	0% dan 20% gacha
Ta'minot	Xarid qilinayotgan uskunaning o'zi garovga olinadi

Iqtisodiy samaradorlik hisob-kitobi (Amaliy model) Oʻrtacha statistik xonadon (oylik isteʼmoli 400-500 kVt/soat) uchun 5 kVt quvvatga ega quyosh stansiyasi xaridini modellashtiramiz. Stansiya narxi: Oʻrtacha 55 000 000 soʻm (oʻrnatish xarajatlari va inverter bilan birga). Kredit sharti: 5 yil muddatga, yillik 18% stavkada, boshlangʻich badalsiz. Oylik kredit toʻlovi: Taxminan 1,4 mln soʻm (annuitet usulida). Daromad va tejamkorlik qismi. Elektr energiyasini tejash: 5 kVt stansiya Oʻzbekiston iqlimida yiliga oʻrtacha 8 500 kVt/soat energiya ishlab chiqaradi (oyiga ~700 kVt/soat). Isteʼmolchi endi davlatga elektr puli toʻlamaydi (oyiga oʻrtacha 200 000 – 300 000 soʻm iqtisod). Davlat subsidiyasi va daromad. "Quyoshli xonadon" platformasi orqali tarmoqqa uzatilgan har 1 kVt/soat energiya uchun davlat 1 000 soʻmdan subsidiya toʻlaydi. Agar xonadon oʻzi ishlab chiqargan 700 kVt ning 300 kVt ini oʻzi ishlatsa va ortib qolgan 400 kVt ini tarmoqqa sotsa, oyiga 400 000 soʻm real daromad oladi.

Samaradorlik xulosasiga koʻra oyiga iqtisod qilingan va tarmoqqa sotishdan tushgan mablagʻ (jami ~700 000 soʻm) oylik kredit toʻlovining (1,4 mln soʻm) yarmini qoplaydi. Bank kreditini toʻliq soʻndirgandan soʻng (5 yildan keyin), uskuna toʻliq foyda keltira boshlaydi. Panellarning kafolat muddati 25 yil ekanligini hisobga olsak, loyiha yuqori rentabelli hisoblanadi.

Olingan natijalar banklar tomonidan berilayotgan yashil kreditlar aholi uchun qulay vosita ekanligini koʻrsatsa-da, bu bozorda oʻziga xos muammolar va muhokama qilinishi zarur boʻlgan jihatlar mavjud. Oʻzbekistonda Markaziy bankning asosiy stavkasi va umumiy inflyatsiya darajasi tufayli tijorat kreditlari (16-22%) ancha qimmat. Garchi energiya tejalsa-da, 5 yil ichida bankka toʻlanadigan ustama (overpayment) uskunaning asl narxining qariyb 40-50 foizini tashkil etib yubormoqda. Bu holat past daromadli aholi uchun yashil kreditning jozibadorligini pasaytiradi.

Hisob-kitoblar faqat "On-grid" (tarmoqqa ulangan, akkumulyatorsiz) tizimlar uchun juda jozibador. Ammo uzilishlar ko'p bo'ladigan hududlarda aholi "Off-grid" yoki gibrid (akkumulyatorli) tizim o'rnatishga majbur. Akkumulyatorlar esa stansiya narxini qariyb 30-40% ga qimmatlashtiradi va ularning ishlash muddati (3-5 yil) qisqa bo'lgani uchun qoplash davri uzayib ketadi.

Kredit oluvchilar orasida panellarni tozalab turish, invertorlarni to'g'ri sozlash va soylanish ta'sirini baholash bo'yicha texnik ko'nikmalar yetarli emas. Natijada kreditga olingan stansiya va'da qilingan quvvatni bermaydi, bu esa mijozlarning bank oldidagi qarzini uzishida muammolarni (NPL - muammoli kreditlar o'sishini) keltirib chiqarishi mumkin.

O'zbekiston tijorat banklarida shakllangan yashil kreditlar bozori muqobil energetikani ommalashtirishning tayanch mexanizmiga aylandi. Matematik modellashtirish shuni isbotladiki, joriy davlat subsidiyalari ("Quyoshli xonadon") saqlanib qolgan taqdirdagina yashil kreditlar o'zini barqaror oqlaydi va aholi uchun manfaatli bo'ladi.

Tizim samaradorligini yanada oshirish bo'yicha quyidagi amaliy tavsiyalar taklif etiladi. Markazlashgan kompensatsiya tizimi: Yashil kreditlar bo'yicha tijorat banklarining foiz stavkalarining bir qismini (masalan, 5-7 foizini) Tadbirkorlikni rivojlantirish kompaniyasi yoki maxsus "Yashil jamg'arma" hisobidan qoplab berish (subsidiyalash) amaliyotini kengaytirish. "Yashil ipoteka" konspeiyasi: Yangi qurilayotgan ko'p qavatli va hovli uylarni ipoteka kreditiga berishda, agar uy oldindan quyosh panellari bilan jihozlangan bo'lsa, ipoteka foizini pasaytirilgan stavkada berish amaliyotini joriy etish. Kafolat va texnik xizmatni sug'urtalash: Banklar yashil kredit ajratishda faqatgina davlat reyestridan o'tgan, 10 yillik texnik

kafolat bera oladigan litsenziyali pudratchi kompaniyalar bilan ishlashini qat'iy belgilash.

Xulosa qilib aytganda, tijorat banklarining yashil kredit siyosati qisqa muddatli foyda olish emas, balki uzoq muddatli iqtisodiy-ekologik barqarorlikni ta'minlash vositasi sifatida qaralishi hukumatning ustuvor vazifalaridan biri bo'lib qolishi zarur.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023-yil 16-fevraldagi "2023-yilda qayta tiklanuvchi energiya manbalarini va energiya tejavchi texnologiyalarni joriy etishni jadallashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PQ-57-son Qarori.
2. O'zbekiston Respublikasi Energetika vazirligi. (2025). *"Quyoshli xonadon" ijtimoiy dasturi statistikasi va muqobil energetika ko'rsatkichlari*. minenergy.uz
3. O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki. (2024). *Tijorat banklari tomonidan ajratilgan kreditlar va yashil moliyalashtirish amaliyoti bo'yicha yillik hisobot*. cbu.uz
4. Xalqaro Moliya Korporatsiyasi (IFC) va Jahon Banki guruhining hisoboti. (2023). *O'zbekistonda yashil moliyalashtirishni rivojlantirish: Tijorat banklari uchun imkoniyatlar va xatarlar*.
5. Toshmatov, Sh., & Alimov, Q. (2023). "Tijorat banklarida yashil iqtisodiyotni moliyalashtirish mexanizmlarini takomillashtirish yo'llari". *Iqtisodiyot va Moliya jurnali*, 7(4), 34-41-betlar.